

Nog niet iedereen levert medicijnafval altijd in bij apotheek of milieustraat

Anne Brabers en Karin Hek

Bijna iedereen weet dat medicijnafval schadelijk voor het milieu is en de meerderheid weet ook dat dit moet worden ingeleverd bij de apotheek of milieustraat. Voor receptgeneesmiddelen zijn mensen hier beter van op de hoogte dan voor zelfzorggeneesmiddelen. Hoewel mensen aangeven op de hoogte te zijn van de schadelijkheid van medicijnafval, handelt nog niet iedereen hiernaar. Dit blijkt uit onderzoek binnen het Nivel Consumentenpanel Gezondheidszorg.

Medicijnen dragen bij aan het voorkomen en genezen van ziekten, maar medicijnen hebben in de keten van onderzoek, productie en gebruik ook een grote milieu-impact en bevatten stoffen die schadelijk zijn wanneer zij in het grond- of oppervlaktewater terecht komen. Restanten van medicijnen ('medicijnafval') worden daarom aangemerkt als klein chemisch afval of klein gevaarlijk afval. Uit eerder onderzoek blijkt dat ongeveer een derde van de patiënten thuis medicatie overhoudt (Reitsma et al., 2013). Redenen hiervoor zijn bijvoorbeeld het stoppen met medicatie door bijwerkingen of uitblijvende effectiviteit. Medicijnafval zouden burgers moeten inleveren bij de apotheek of de milieustraat, en niet moeten weggooien bij het restafval of doorspoelen door het toilet / gootsteen.

De KNMP (Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Pharmacie) heeft aan het Nivel gevraagd een aantal vragen over medicijnafval te stellen binnen zijn Consumentenpanel Gezondheidszorg. Dit vanuit hun rol als trekker van het thema medicijnen binnen de Green Deal Duurzame Zorg (zie box 1). In februari 2025 is aan een steekproef van 1.500 panelleden, representatief voor de volwassen bevolking in Nederland naar leeftijd en geslacht, gevraagd of zij 1) weten dat medicijnafval schadelijk is voor het milieu, 2) weten dat medicijnafval moet worden ingeleverd bij de apotheek of milieustraat, en 3) medicijnafval ook inleveren bij de apotheek en waarom wel of niet. Medicijnafval is in de vragenlijst gedefinieerd als medicijnen die over zijn, aangebroken verpakkingen van medicijnen of medicijnen die over de datum zijn. Waarbij het zowel gaat om medicijnen die mensen bij de apotheek ophalen (receptgeneesmiddelen) als in de drogist of supermarkt kopen (zelfzorggeneesmiddelen). De vragenlijst is ingevuld door 817 panelleden (respons 54%), waarvan 69% op dit moment of in de afgelopen 12 maanden geneesmiddelen op recept heeft gebruikt. De groep die in de afgelopen 12 maanden geen receptgeneesmiddelen heeft gebruikt, heeft mogelijk wel zelfzorggeneesmiddelen gebruikt.

Box 1: Green Deal Duurzame Zorg

De Green Deal is een afspraak tussen de Rijksoverheid en andere partijen waarin samengewerkt wordt aan duurzame zorg, met als doel om in 2050 zorg te leveren met minimale impact op klimaat, milieu en leefomgeving¹. Eén van de thema's binnen de Green Deal Duurzame Zorg is het terugdringen van de milieubelasting van medicijnen. De opvang en correcte verwerking van medicijnafval is daarbij één van de aandachtspunten. De Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Pharmacie (KNMP) is de trekker van dit thema².

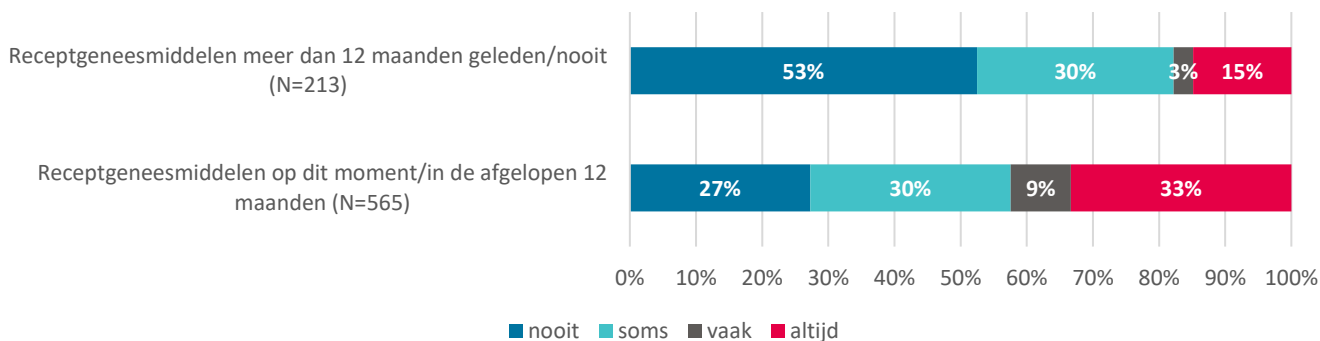
Kennis over wat te doen met medicijnafval

Bijna iedereen (97%) geeft aan te weten dat medicijnafval schadelijk is voor het milieu. Ook weet het merendeel dat medicijnafval moet worden ingeleverd bij de apotheek of de milieustraat. Wel zien we hierbij verschillen tussen medicijnen opgehaald in de apotheek en medicijnen gekocht in de supermarkt/drogist. Iets meer dan negen op de tien (91%) geeft aan te weten dat medicijnen opgehaald in de apotheek moeten worden ingeleverd bij de apotheek of milieustraat, tegenover zeven op de tien (71%) voor medicijnen gekocht in de supermarkt/drogist.

Inleveren van medicijnafval

Op de vraag of men medicijnafval wel eens bij de apotheek inlevert, geeft 42% van de respondenten die op dit moment of in de afgelopen 12 maanden receptgeneesmiddelen heeft gebruikt aan dit vaak of altijd te doen (zie Figuur 1), tegenover 18% van de groep die nooit of meer dan 12 maanden geleden receptgeneesmiddelen heeft gebruikt. Van deze laatste groep geeft 53% aan nooit medicijnafval bij de apotheek in te leveren, tegenover 27% van de respondenten die op dit moment of in de afgelopen 12 maanden receptgeneesmiddelen heeft gebruikt.

Figuur 1 Levert u wel eens medicijnafval bij uw apotheek in?

Redenen voor het wel of niet inleveren van medicijnafval van mensen die op dit moment of in de afgelopen 12 maanden receptgeneesmiddelen hebben gebruikt

Redenen waarom mensen die nu of in de afgelopen 12 maanden receptgeneesmiddelen hebben gebruikt nooit of soms medicijnafval inleveren bij de apotheek is dat ze niet vaak bij hun apotheek komen (13%), het inleveren bij de milieustraat (13%) of het medicijnafval bij het restafval weggooien (8%) (zie Figuur 2). Niemand noemt als reden dat ze het medicijnafval doorspoelen door het toilet.

¹ <https://www.greendealduurzamezorg.nl/achtergrond/>

² <https://www.greendealduurzamezorg.nl/green-deal-thema-s/>

Ongeveer een derde (36%) van de groep die nu of in de afgelopen 12 maanden receptgeneesmiddelen heeft gebruikt noemt als reden om medicijnafval niet in te leveren dat ze zo goed als geen medicijnen gebruiken. Mogelijk zijn dit mensen die eenmalig in de afgelopen 12 maanden een receptgeneesmiddel kregen voorgeschreven. Tot slot noemde het grootste deel van de mensen die op dit moment of in de afgelopen 12 maanden receptgeneesmiddelen heeft gebruikt bij het antwoord “anders, namelijk” dat zij nooit medicijnen overhouden, maar alles opmaken, als reden om medicijnafval niet in te leveren (zie box 2 voor een aantal quotes).

De belangrijkste reden om vaak of altijd medicijnafval in te leveren bij de apotheek voor mensen die op dit moment of in de afgelopen 12 maanden receptgeneesmiddelen hebben gebruikt is dat medicijnafval schadelijk is voor het milieu (zie Figuur 3). Deze reden wordt door 80% genoemd. Daarnaast noemt iets meer dan de helft als reden dat het weinig moeite kost om het in te leveren bij hun apotheek (58%) en iets minder dan de helft dat hun apotheek deze mogelijkheid biedt (49%).

Box 2: Quotes van respondenten die een andere reden aangaven om medicijnafval niet in te leveren bij de apotheek

“Ik maak de medicatie op.”

“Ik gebruik wel wat medicijnen maar heb nooit afval.”

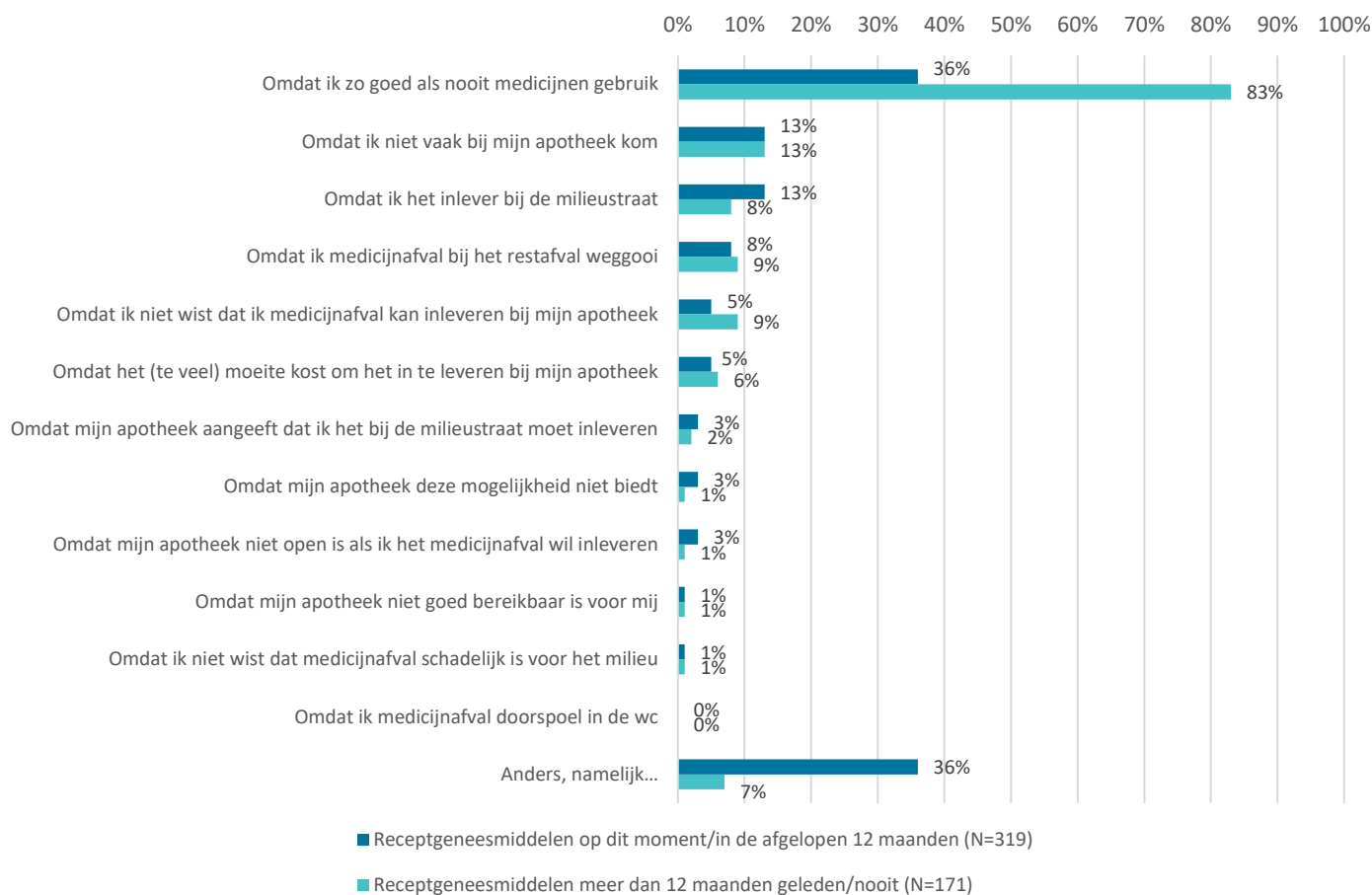
“Ik maak op wat verstrekt wordt.”

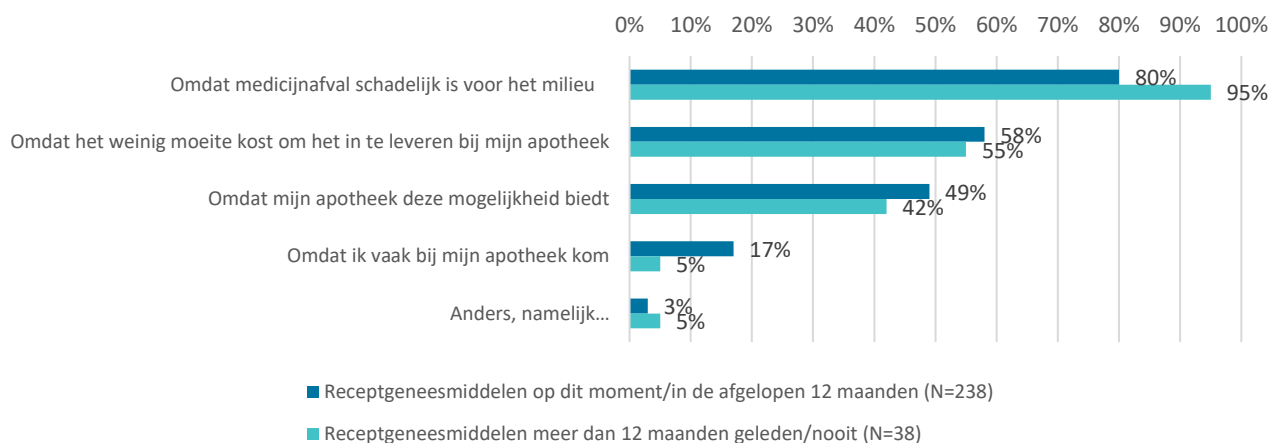
Redenen voor het wel of niet inleveren van medicijnafval van mensen die nooit of meer dan 12 maanden geleden receptgeneesmiddelen hebben gebruikt

Wanneer we kijken naar de groep die nooit of meer dan 12 maanden geleden receptgeneesmiddelen heeft gebruikt, zien we dat de belangrijkste reden om nooit of soms medicijnafval bij de apotheek in te leveren is dat ze zo goed als geen medicijnen gebruiken (zie Figuur 2). Ruim acht op de tien (83%) kruiste deze reden aan. Mogelijk gebruikt deze groep wel zelfzorggeneesmiddelen. Ongeveer één op de tien van deze groep geeft aan medicijnafval in te leveren bij de milieustraat (8%) of weg te gooien bij het restafval (9%), niemand zegt medicijnafval door het toilet te spoelen. Dat medicijnafval schadelijk is voor het milieu is voor 95% van de groep die nooit of meer dan 12 maanden receptgeneesmiddelen heeft gebruikt de belangrijkste reden om vaak of altijd medicijnafval in te leveren bij de apotheek (zie Figuur 3).

Figuur 2 *Waarom levert u nooit of soms medicijnafval in bij uw apotheek (respondenten konden meerdere antwoorden aankruisen)*

Figuur 3 *Waarom levert u vaak of altijd medicijnafval in bij uw apotheek? (respondenten konden meerdere antwoorden aankruisen)*

Tot slot

De resultaten laten zien dat bijna iedereen weet dat medicijnafval schadelijk voor het milieu is en dat de meerderheid ook weet dat dit moet worden ingeleverd bij de apotheek of milieustraat. Voor receptgeneesmiddelen zijn mensen hier beter van op de hoogte dan voor zelfzorggeneesmiddelen.

Echter ook zelfzorggeneesmiddelen hebben impact op het milieu. Ook geeft niemand aan medicijnafval weg te spoelen door het toilet of de gootsteen. Dit is belangrijk omdat medicijnafval moeilijk uit het water te zuiveren is. Hoewel mensen aangeven op de hoogte te zijn van de schadelijkheid van medicijnafval, handelt nog niet iedereen hiernaar. Een deel geeft namelijk aan nooit medicijnafval in te leveren bij de apotheek. Voor een deel komt dit omdat mensen geen geneesmiddelen gebruiken of omdat ze het naar de milieustraat brengen. Maar een ander, kleiner, deel geeft aan medicijnafval bij het restafval te gooien of ze niet in te leveren omdat ze niet bij de apotheek komen. In vervolgonderzoek zou met mensen in gesprek kunnen worden gegaan om te kijken wat de achterliggende redenen / oorzaken hiervoor zijn en wat hen kan helpen om medicijnafval juist in te leveren.

Naast achterhalen hoe burgers verder gestimuleerd kunnen worden om hun afval in te leveren, is het ook van belang om afval te voorkomen. Dit kan bijvoorbeeld door de hoeveelheid medicijnen meer gepersonaliseerd voor te schrijven en af te leveren (Schrader 2024, KNMP 2024). Eerder onderzoek liet zien dat in ongeveer een derde van de bij de apotheek ingeleverde medicijnen sprake is van onnodige verspilling die voorkomen kan worden (Bekker 2018).

Sterk punt van het hier beschreven onderzoek is dat de vragenlijst is afgenomen in een relatief grote steekproef representatief voor de volwassen bevolking in Nederland naar leeftijd en geslacht. Een nadeel van vragenlijstonderzoek kan zijn dat er sociaal wenselijke antwoorden gegeven zijn. Hierdoor schatten we mogelijk het aandeel mensen dat het medicijnafval inlevert bij de apotheek of milieustraat te hoog in.

Samenvattend lijkt het erop dat hoewel mensen op de hoogte zijn van de milieuschade van medicijnafval, nog niet iedereen daarnaar handelt bij het weggooien van medicijnafval. Mogelijke oplossingen liggen niet alleen bij de medicijngebruiker, maar ook bij het voorkomen van medicijnafval door gerichter voorschrijven en afleveren van medicijnen, en het makkelijker maken om medicijnafval in te leveren.

Het onderzoek

In februari 2025 ontving een steekproef (N=1.500) uit het Nivel Consumentenpanel Gezondheidszorg, representatief naar leeftijd en geslacht voor de bevolking van 18 jaar en ouder een vragenlijst over onder andere medicijnafval. De resultaten beschreven in dit factsheet zijn gebaseerd op de antwoorden van 817 respondenten (respons 54%). De uiteindelijke respons was, op basis van leeftijd en geslacht, niet helemaal representatief voor de bevolking in Nederland (mannen en vrouwen van 18-39 jaar waren enigszins ondervertegenwoordigd). Wanneer er gesproken wordt over de algemene bevolking, is er een weging toegepast om hiervoor te corrigeren, zodat de resultaten representatief zijn voor de bevolking naar leeftijd en geslacht.

Meer weten

Het Nivel levert de kennis om de gezondheidszorg in Nederland beter te maken. Dat doen we met hoogwaardig, betrouwbaar en onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek naar thema's met een groot maatschappelijk belang. 'Kennis voor betere zorg' is onze missie. Alle onderzoeken publiceert het Nivel openbaar. U vindt deze publicatie en alle andere Nivel-publicaties op www.nivel.nl/publicaties.

Meer informatie over het Consumentenpanel Gezondheidszorg: ga naar <https://www.nivel.nl/nl/panels-en-registraties/nivel-consumentenpanel-gezondheidszorg>.

Titelgegevens van deze publicatie

De gegevens uit deze publicatie mogen met de volgende bronvermelding worden gebruikt: Brabers, A., Hek, K., Nog niet iedereen levert medicijnafval altijd in bij apotheek of milieustraat. Utrecht: Nivel, 2025.

Literatuur

Bekker CL, van den Bemt BJF, Egberts ACG, Bouvy ML, Gardarsdottir H. Patient and medication factors associated with preventable medication waste and possibilities for redispensing. *Int J Clin Pharm.* 2018; 40:704-11

Greendeal Duurzame Zorg. <https://www.greendealduurzamezorg.nl/>. Geraadpleegd 14 maart 2025

KNMP. KNMP-brancheplan Verduurzaming openbare farmacie. Maart 2024. <https://www.knmp.nl/media/3321>

Reitsma M, Brabers A, Korevaar J, de Jong J, van Dijk M, van Dijk L. Een derde van de geneesmiddelengebruikers houdt geneesmiddelen over. *Nivel* 2013

Schrader W, van Rijn J, Mellink B et al. Pilotonderzoek toont onverwachte omvang en kosten van vernietigde medicijnen. *Huisarts en wetenschap.* 28 oktober 2024